

The background image shows a large, two-story half-timbered house with a red-tiled roof and a tall, dark steeple in the background. The house has yellow walls and black timber framing. A stone path leads from the foreground towards the house. In the foreground, there is a green lawn and a white outdoor table and chairs. The sky is blue with some clouds.

VELKOMMEN TIL HOLBÆK MUSEUM

En guide til besøgende

GUIDE TIL HOLBÆK MUSEUM

Velkommen til Holbæk Museum. Her kan du rundt om den smukke museumsgård gå på opdagelse i huse fra de sidste 400 år af Holbæks historie. I udstillingerne kan du opleve alt fra middelalderens Holbæk, modstandskamp og kolonitiden i Vestindien til en købmandsbutik eller krambod fra 1800-tallet.

Guiden vil føre dig igennem udvalgte nedslag på museet. I museumsbutikken kan du købe en aktivitetspose for børn, som hører til opgaverne.

Tekst og redaktion: Ida Maria Skielboe (ansv.), Marlene Kramm

Publikationsår: 2020

Grafisk Design: Pernille Jacobsen

Udgivet af Museum Vestsjælland.

Museum Vestsjælland består af: Odsherreds Museum, Malergården, Odsherreds Kunstmuseum, Bakkekammen 45, Holbæk Museum, Kalundborg Museum, Sorø Museum, Slagelse Museum, Ringsted Museum og arkiv, Flakkebjerg Skolemuseum, Skælskør Bymuseum.

1 MUSEUMSGÅRDEN

Du er lige trådt ud af Holbæks gamle rådhus fra 1844 og står nu omgivet af nogle af Holbæks allerældste bygninger. De to lange længer på hver side af Lindetræet er resterne af en gammel gård bygget af sognepræsten til Skt. Nikolaj Kirke, Søren May. Han var højt på strå og fik i ca. 1670 opført gården her med det flotte hovedhus af røde og gulmalede mursten.

Gården har siden Søren Mays tid været brugt til lidt af hvert, f.eks. var her indrettet både fattighus og friskole i 1800-tallet. I 1867 fik friskolen sine egne bygninger, og den største står her stadig i dag. Det er den store hvide bygning. De laveste huse i museumsgården er også de mindste, det er håndværkerhuse fra 1700-tallet. De blev stadig brugt til beboelse helt op til 1970'erne, før museet fik dem overdraget.

Kun én af museets bygninger er ikke bygget her på stedet. Det er det flotte gule hus med rødt bindingsværk i gårdens fjerneste venstre hjørne. Denne Købmandsgård lå helt op til 1930'erne nede på havnen ved Ahlgade. Nu har den stået her i næsten 100 år.

For børn: Dengang Søren May boede her, gik mange folk i træsko. Der står et par for foden af det store træ. Prøv engang at se, hvor lang tid det tager dig at gå én tur rundt om lindetræet i træsko. Hvordan føles det?

2 PILGRIMMENS GRAV

Bygning nr. 10, Forhus Søren Mays gård, stueetagen

Ham der ligger her er en ganske særlig middelaldermand. Da arkæologerne fandt skelettet af ham blandt 755 andre grave, blev de overraskede. I hans grav lå nemlig fem flotte muslingeskaller. Skallerne bliver kaldt ibskaller, og de viser, at manden har været på pilgrimsfærd til Sankt Jakobs grav i Santiago de Compostela. Han gik højst sandsynligt frem og tilbage til det nordligste Spanien ikke mindre end fem gange i løbet af sit liv.

Vidste du, at navnet Ib er en forkortelse for Jakob? I lang tid har man skrevet I og J som det samme bogstav. Det er derfor, man kalder de fine kammuslingeskaller for ibskaller. Det er også heraf fjolleremsen "ib-skib-skalle-akke-makke-dalle" kommer.

For børn: Leg sanglegen "*Flyv lille påfugl*" med din makker.

1. I basker med vingerne mens I flyver rundt.
*Flyv lille påfugl hjemad vil du, hjemad vil du, hjemad vil du,
flyv lille påfugl hjemad vil du, hjem igen.*
2. I finder hinanden og stiller jer op ansigt mod ansigt, med hænderne i siden
tager I skiftevis højre og venstre hæl i jorden.
*Tog sig en mage ib-skib-skalle-akke-makke-dalle-ib-skib-skalle
tog sig en mage ib-skib-skalle-akke-makke-dalle*
3. I tager hinanden om livet, og danser rundt i mølle.
*Magen hed (indsæt navn) ib-skib-skalle-akke-makke-dalle-ib-skib-skalle
Magen hed (indsæt navn) ib-skib-skalle-akke-makke-dalle*

3 SKIBSMODELLEN

Bygning nr. 10, Forhus Søren Mays gård, stueetagen

Find den fine skibsmodel og kig godt på den. Læg mærke til ankrene, der er støbt i ægte jern, og flagene syet af fin silke. Forestil dig så, at du er et lille barn, som får skibet foræret i gave af din morfar. En håndlavet model af et rigtigt tremastet skib, lavet af en garvet skipper fra Marstal, og indkøbt som et prægtigt stykke legetøj kun for din fornøjelses skyld. Så heldig var den lille dreng Jørgen tilbage i 1930'erne. Han var nemlig søn af en greve og barnebarn af en driftig købmand med en stor interesse for skibsfart.

Vidste du, at man imprægnerede de store skibes enorme sejl med bl.a. hestefedt? Det kaldes at barke sejl, og i de store barkegryder kogte man fedt og bark fra træer med god garvesyre til en flydende masse. Når massen blev smurt på sejlene, tog de ikke vand ind men de blev tunge og slidte og risikerede at gå til. Du kan se en rekonstruktion af en barkegryde nede ved beddingen på Holbæk Havn.

For børn: Nede i skibets last ligger der en forsejlet glasflaske, og inde i flasken ligger der et hemmeligt dokument fra 1955. Vi ved faktisk ikke, hvad der står på det. Brug din fantasi godt – hvad tror du, der står på dokumentet? Hvad ville du selv skrive, hvis du skulle sende en flaskepost ud på de syv verdenshave? Find dit stykke flaskepostpapir frem og giv et bud. Stil flaskeposten i kassen og læs en besked fra en anden flaskepostskriver.

4 KØBMANDENS KRAMBOD

Bygning nr. 4, Købmandsgården, stueetagen

Velkommen indenfor i Købmandsgårdens velassorterede krambod. Tag jer et kig omkring. Her ser I alle de varer, som den rige Købmand Bang forsynede Holbæks borgere med i begyndelsen af 1800-tallet. På flere af æskerne og dåserne ses illustrationer, som fortæller, at produkterne kom fra fremmede egne. Det var ganske særligt at kunne købe fx the, kaffe, kakao og sukker. Det blev alt sammen importeret fra kolonier og områder fjernt fra Danmark og sejlet til Holbæk ad Isefjorden. På nogle af tobaksvarerne ses fx afrikanere, der arbejder i slaveri. På den måde ved man, at tobakken er fra Caribien, som i 1800-tallet var domineret af koloniale samfund bygget på slaveri. I virkeligheden var Købmandsgården meget større. Der var både brændevinsbrænderi og grisestald. Det var smart, for grisene kunne fodres med spildprodukterne fra brænderiet. Måske smagte Bangs grise ekstra godt, når de blev slagtet til jul.

Vidste du, at der på flere danske varer stadig findes eksotiserende illustrationer i dag? Fx ses 'Vanila-manden' på bøtterne med Tørsleffs vaniljepulver. Han hed faktisk Jena Zena og var elefantpasser. I 1930'erne kom han til Danmark fra Sri Lanka med to nye elefanter til Århus Zoologiske Have. Her blev han forevigtet af tegneren Henrik Hansen Laub og blev det nye varemærke for det populære pulver. Jena blev til en repræsentation for 'det spændende fremmede' og i dag er hans navn og hans liv blevet glemt.

For børn: I din pose finder du en fornem frues indkøbsliste. Kan du finde alle ingredienserne til hendes festlige komsammen?

5 I SUKKERPLANTERENS HJEM

**Bygning nr. 3, Friskolen, stueetagen,
bagerste rum i "Vestsjælland/Vestindien"**

Sæt dig til rette og se filmen her. Filmen er et værk af kunstneren La Vaughn Belle. Den viser sukkerplantagen Whim på St. Croix i US Virgin Islands, en af de øer som engang udgjorde kolonien Dansk Vestindien. Vi møder her en kvinde på opdagelse. En kvinde som i kolonitiden ikke ville have haft lov til at gå frit rundt i hjemmet.

På et tidspunkt sætter kvinden sig i en særlig stol, man kalder en planters chair. Ved første øjekast ser den måske ud som enhver anden lidt gammeldags stol, men den er et fastnaglet symbol på kolonialisme. I stolen sad planteren lavt og tilbagelænet, og armlænerne var ekstra lange, så han kunne slænge benene op og slappe af. Herfra opvartedes han af tjenestefolk, der hjalp ham af med støvlerne og serverede kolde drinks. Sætter man sig i stolen som kvinde, vil man straks mærke, at den er snedkereret til en mand. En planters chair var den magtfulde mands stol, og kvinderne i huset måtte ikke bruge den.

Vidste du, at drinkspinden blev opfundet i de caribiske kolonier? Her brugte man en lille pind fra et træ, man kaldte et *swizzle stick tree*. Træet voksede på en helt særlig måde, så grenene var perfekte til at blande drinks og rompunch med. Fra denne pind udviklede den caribiske *swizzle stick* sig til de rørepinde, vi kender i dag.

For børn: Find de mange paptallerkner som kunstneren har tegnet på. De er tegnet efter gamle "mindeplatter", som hang rundt omkring i folks stuer for 100 år siden. Forestil dig, at du skulle tegne en mindeplatte. Er der et særligt minde, du kan huske, som du kunne tegne? Et godt sted, en særlig dag eller måske en person?

6 ARBEJDERFAMILIENS HJEM

Bygning nr. 6, Håndværkerhus - Klosterstræde 8

Her boede Alfred og Johanne Jacobsen i 1930'erne sammen med deres mange børn. De fik 11 i alt, og i denne her lejlighed har de i hvert fald boet med 7 af dem. Alfred og Johanne var fattige arbejdere af fattige familier og klarede sig fra dag til dag med at tage det arbejde, der var. Alfred fiskede f.eks. muslinger i fjorden, og Johanne gjorde rent nede hos slagteren. Alfred var glødende kommunist og løb med illegal presse under krigen. Han husede også modstandsfolk og afholdte hemmelig våbentræning i kælderen i huset overfor. I juni 1943 blev han fængslet af besættelsesmagten, men heldigvis slap han uskadt ud igen tre måneder senere. I de tre måneder var Johanne alene med børnene og ene forsørger af de 7 børn, som boede hjemme.

Vidste du, at det var helt almindeligt i flere danske hjem at lave mad i en høkasse? Man sparer både på gassen og skal ikke holde øje med den åbne ild, hvis kartoflerne koger færdig i det lune høg. Du kan prøve at finde høkassen i køkkenet.

For børn: Prøv at gå en tur rundt i lejligheden. Hvor tror du, de 7 børn sov henne? Og hvor tror du, de spiste deres aftensmad? Mangler der noget i det her hjem, som du har hjemme hos dig?

7 KRIGSTID

Bygning nr. 7, Håndværkerhus - Klosterstræde 10

Her i hjørnet står en ganske særlig uniform. Egentlig er det bare en engelsk flyveruniform som så mange andre fra krigens tid, men denne her har været igennem lidt af hvert. Da piloten Peter styrtede ned med sit fly fra den danske nattehimmel i 1944, var han iført denne uniform. Han og de engelske officerer ombord på flyet var heldige. De overlevede og nåede væk fra flyvraget, inden tyskerne dukkede op. De fik hjælp af danske modstandsmænd, som blandt andet gav dem nyt tøj til deres videre flugt, så man ikke kunne se på uniformerne, hvem de var. Uniformen her blev ladet tilbage med én instruktion: brænd den og ethvert spor efter den!

Vidste du, at der var stor stofmangel under krigen? Kvinderne derhjemme blev opfindsomme og syede nyt tøj af alt fra gamle lagner til faldskærme. Man har endda set kreative eksempler på sko lavet af fiskeskind.

For børn: Kig engang på det store flyhjul på gulvet, kan du finde skudhullet? Vi ved, at hjulet blev hevet ned fra en tysk togvogn med en stor rive af borgmesteren selv. Hvorfor tror du mon, han ville gemme det engelske flyhjul? Hvad synes du, der skal gemmes, så folk kan se det på museum om 80 år?